
پیدایش روشنفکر گفت‌وگویی در ایران؟

مطالعه‌ای تاریخی

از روشنفکران سکوت تا روشنفکران ارتباطی

(مجموعه مقالات و چند گفت‌وگو)

دکتر محمدامین قانع‌راد

فهرست

۹	مقدمه
۳۳	مذهب روشنفکران و الهیات سکوت
۵۹	فردگرایی روشنفکران سنتی ایرانی
۸۱	صورت‌های اندیشیدن به آینده در ذهنیت روشنفکران ایرانی
۸۵	نسبت روشنفکران ادبی با گفت‌وگو در عصر میانه‌ی ایرانی
۱۰۱	گسست‌های ارتباطی و گفتمانی روشنفکران عصر مشروطه
۱۱۹	تجربه‌ی شهر مدرن: تهران در آثار روشنفکران ادبی
۱۶۷	نگرش سیاسی روشنفکران ایرانی
۱۹۹	روشنفکر ایرانی در میانه‌ی روشنفکران آلمانی و فرانسوی
۲۲۹	در زمانه‌ی زوال عقلانیت
۲۴۵	روشنفکری و کافه‌نشینی
۲۵۱	جابه‌جایی گروه‌های مرجع مذهبی و زوال فکر دینی
۲۵۹	روشنفکر غایب و مرجعیت سلبریتی‌ها
۲۶۷	رخوت فکری یا زایش‌های پنهان
۲۷۱	روشنفکر به‌مثابه مدافع امر اجتماعی
۲۷۹	اتوپای مشارکتی در نظریه‌ی چندفرهنگی آینده‌اندیشی
۳۱۳	شیوه‌های مفهوم‌پردازی روشنفکران
۳۲۷	هابرماس و روشنفکران ایرانی
۳۵۱	تحول فرهنگ روشنفکری
۳۸۳	مشارکت گفت‌وگویی در شبکه‌ی نخبگان دانش
۴۱۷	روشنفکر سیاسی، روشنفکر فرهنگی و روشنفکر اجتماعی
۴۴۱	تکرار تاریخ فرهنگی و دینی در اندیشه‌ی علمی
۴۶۳	منابع

مقدمه

این مقدمه با تأکید بر مضمون «تحول فرهنگ روشنفکری» تدوین شده است. مقاله‌ای با همین عنوان در این مجموعه دگرگونی نسبی ارزش‌های ارتباطی را در بین روشنفکران ایرانی در دهه‌های اخیر بررسی می‌کند. محتوای کتاب اما به مفهوم فکر، تفکر و روشنفکری در ایران پسااسلام می‌پردازد. مفهوم روشنفکر به معنای وسیع آن در جامعه‌شناسی معرفت مورد استفاده قرار گرفته است. روشنفکران را همچون «تولیدکنندگان ایده‌ها و سازندگان ایدئولوژی‌ها» و جست‌وجوگران انسجام معنایی با آموزش‌های مختلف کلامی، ادبی، فلسفی، علمی و... تعریف می‌کنند که مفهوم دنیا را به مسئله‌ی معنا تبدیل کرده‌اند. آنان سازندگان و حافظان قلمروهای معنا هستند.^۱

مقالات کتاب بر مبنای دوره‌ها و ازمنه‌ی تاریخی از قرون اولیه‌ی اسلام، دوره‌ی میانه، عصر مشروطه، عصر پهلوی تا عصر انقلاب و پساانقلابی و عصر گسترش ارتباطات مجازی و برآمدن سلبریتی‌ها به‌عنوان مدعیان روشنفکری تنظیم شده است و اکنون در اختیار خوانندگان قرار دارد. رعایت این زمان‌بندی‌ها، در عین حال، دلالتی بر رویکرد و روش تاریخی این مقالات

۱. در مورد تعریف وسیع از مفهوم روشنفکر در جامعه‌شناسی معرفت نک. برگرو و لاکمان، ۱۳۷۵؛ ماهاپیم، ۱۳۸۰؛ هم‌چنین Weber, 1958: 58-68; Sadri, 1992: 279-82; Weber, 1964: 116-17 & 124-25.